

Cenzúra alatti

Egész gyerekkoromban, de különösen azt követően, hogy elolvastam a *Születésnapot*, arra készültem, hogy én egy Szabó Magda leszek.

El kell mondanom, rögtön az elején, hogy ez olyannyira nem sikerült, hogy más lett az. Nem tudom pontosan, hogyan került sor arra, hogy más legyen Szabó Magda, hiszen rajtam kívül nem is készült erre tudatosan senki sem, ebben biztos vagyok, több éven keresztül hallgattam, olvastam, figyeltem a különböző megnyilvánulásokat, legyenek azok akár szövegek, interjúk vagy televíziós beszélgetések. Ennek köszönhetem átlagon felüli tájékozottságomat – hiszen szakmán kívüli vagyok, civil. Minden elérhető nyomon követtem, a YouTube csatorna állandó fogyasztójává váltam, míg mások munkaidőben olyan videókat küldtek munkatársaiknak, mint amelyiken a husky kutyát megkéri a gazdája, hogy hallgattassa el a síró kisbabát, és akkor a kutya, megértve a kérést, vonításával lefoglalja, elhallgattatja a kisbabát, vagy amelyiken... Eh, mindegy is, megállás nélkül lehetne sorolni, a szájber tér végtelensége bőfögő-rőfögő emberekkel, zongorázó állatokkal, fenékre eső miniszoknyás lányokkal és orrukat beverő kiskamasz kosarozókkal van kitömve, de én sohasem ezeket néztem-kerestem, hanem én irodalmi felolvasások után kutattam, szerzői megnyilvánulások után nyomoztam. És megnyugodva láttam, nincs senki, akivel versenyre kellene kelnem, nincs senki, akivel ringbe kellene szállnom, magam vagyok a pályán, egyes-egyedül vagyok, idő, mint a tenger, ha meg nem halok időnap előtt, nyolcvanéves koromra teljesen Szabó Magda lehetek. És még lesz tíz évem.

Itt és most még nem aktuális, még nem jött el az ideje, hogy elmondjam, mit jelent a nyolcvanéves Szabó Magdának lenni. Annyit azonban előre bocsátok, hogy két-, illetve háromféleképpen készültem erre, egymástól függetlenek voltak az érzések: gyermeki lélekkel, ami eltartott egészen harmincnyolc éves koromig, aztán... Óh, aztán pedig másként.

Azt biztos éreztem, hogy negyven-ötven között már határozottan látszódnia kell a szabómagdaságnak. Kicsit szerettem volna kitolni a magam szabta határidőt ötven felé, plusz-mínusz, de inkább plusz egy-két év, ez megnyugtató volt számomra, nem csak azért, mert kortalanná tett, nem csak azért, mert biztosra vehettem, hogy kilencvenéves koromig fogok élni, és ez kigyógyított kegyetlen halálfélelemből, hanem azért is, mert végre, végre-valahára megszabadultam a bizonyítási kényszertől: amikor majd (negyven-ötven közt, felfelé kerekítve plusz egy-két év) nyilvánvaló lesz szabómagdaságom, onnantól világossá válik majd, ki is vagyok én.

Aki dolgozott munkahelyen, az pontosan tudja, milyen ördögi kör a bizonyítási kényszer. A felsőbb beosztottak általában felszínes és sunyi emberek, akik kiszívják a naivabb, ügyetlenebb emberekből az ötleteket, a gondolatokat, még a szavuk járását is átveszik, hogy aztán a felsőbb beosztottól mindaz a még felsőbbhöz kerüljön, valószínűleg a beosztott enyhe, lightos mőszerolásával egyetemben. A sunyi felsőbb beosztottak ebben, a mőszerolásban sosem mennek túl messzire, amitől a beosztott előbb-utóbb meg fog bolondulni, mert semmiképpen sem tudja majd bizonyítani, hogy ellene bármiféle dolgok történőben volnának. Hajaj, nagy szerencse, ha nem sütik rá, hogy üldözési mániája van.

Egy hűvösebb tavaszi napon a gyanútlan beosztott – általában – egy értekezleten, divatos szóval koordináción szerez minderről tudomást, mégpedig oly módon, hogy a még felsőbb mosolyogva és biztaton átadja a szót felsőbb beosztottnak, aki előadja – a beosztott gondolatait.

Ördögi kör. A függöny legördült. Innen nincs feljebb jutás, ami a kisebbik probléma. A nagyobbik az, hogy sehová sem lehet jutni, az ajtón kifelé is csak dühös könnyektől vakon, akárha végére igyekezne az ember, hirtelen rátört volna a pisilés, amolyan női dolog, autópályán, létező határátkelőn, háromórás mozifilm alatt általában megtörténik, nincs benne semmi gyanút keltő, tehát megalázott, megsemmisült lélekkel, rettenetes indulatokkal szívében, a kilincs után kaparászva kiszurran a beosztott a végére. Csak meg akar nyugodni. Csak levegőhöz akar jutni. És nem tudja, hogy nincs visszaút, hogy ettől a ponttól kezdve fel fognak gyorsulni az események, vagy lelassulnak, mikor hogy, egy azonban biztos: az ő sorsa megpecsételődött. És nem a feljebb jutásban, noha első olvasásra akár úgy tűnhet, de nem! Mert a feljebb jutás nem cél. Az csak következmény. A rátermettség, a kreativitás, a szellemesség, a *tartás* következménye. A beosztott sorsa munkaközösségesileg van megpecsételve, amiről a felsőbb beosztott – attól a pillanattól, hogy előadta őt (mint ha lett volna saját maga ennyi gondolattal bármikor is) – folyamatosan gondoskodni fog. Ellehetetleníti. Hagyjuk a részleteket.

Az üzleti szférában és a filmekben mindig kiderül, hogy ki kicsoda. Ilyen szempontból az egzisztencialista és besorolhatatlan regények írják meg az életet. Tehát akár egy regényben, úgy egy minisztériumban sincs semmi esélye annak, hogy kiderüljön, ki kicsoda. Lehet az a minisztérium akármilyen kicsi, mindig van benne egy-két-három ilyen beosztott, van felsőbb beosztott és legfelsőbb. Ezzel csak jelzem, hogy nem egyetlen emberrel szokott ez előfordulni. De háromnál több általában nem szokott lenni, nem mintha a nemzet szellemi képességei olyanok volnának, hogy ennél több nincs, nem jut, egyszerűen csak ezt adja ki a statisztika. Bár ez csak személyes megfigyelésen alapul.

A hasonló sorsra jutott beosztottak, akik körül bezárul a kör, sohasem szövetkeznek egymással. Ennek oka egyszerű. Nem egyszerre történik – mondjuk így – szellemi kirablásuk, ezért aztán – óh, az intellektus átka, ami mindig elhitei, hogy akivel megtörtént, az hibázott, de én nem fogok, óh-óh és mennyi jaj! – mindig abban bíznak, hogy ez velük nem fog előfordulni.

Ez a művelt, felkészült, nyílt emberek Achillese. Mondhatjuk, hogy az ilyen emberek azért oly sarkosak, mert az élet erre tanította őket. Mindenben – és talán joggal – támadást éreznek, nem csak a szellemi eredményeik meglopására való törekvést, de a fizikai leszámolás veszélyét érzik. És ez természetes viselkedés azok részéről, akik a társadalomban kisebbségben vannak.

Azokat a közhelyeket, amelyek szerint másokhoz viszonyítva mindenki kisebbség, pontosan oda kívánom – illetve sorolom –, ahova a hazát a magasban.

Úgy értem – és most a minisztériumi beosztott beszél belőlem –, az ember könnyen mondja, hogy homlokon is lőhetik, amikor éppen elhelyezkedik a Magyar Nemzeti Bank-

ban, és miért ne tenné, dolgozni kell, enni is kell, ruhát és cipőt venni is kell, és ez semmivel sem rosszabb, mint a cukorkartell tagjaként, cukorgyárosként olyan magasban tartani a cukorárakat, hogy két-háromszorosa legyen annak, mint amibe a környező országokban kerül a cukor, éppen akkor, amikor nem lehet kiszámolni pontosan, hány millió nélküldöző és koldus országa az ország.

A cukorkartellba tartozó cukorgyárosok és banktisztviselő költők hazája a magasban.

A cukor- és egyéb gyárosok mindig kisebbség, megértésük a minisztériumi beosztottak iránt mindig annyi volt, amennyi a semmivel vetekszik, ami semmiképpen sem magyarázat a sarkosságra, de érzékelteti, miért kívánható – illetve sorolható – a két közhellyé süllyedt megállapítás ugyanoda.

Egy miniszter táskájába.

Igaz ugyan, hogy Euklidész kollégájának I. törvénye szerint egy dologból kell általánosítani, mert kettő már megzavar, azért mégsem tehetünk ekként minden esetben. Mert akkor azt hinném, hogy a cukorgyáros és én ugyanannak a kisebbségnek a tagjai vagyunk. Csak azért, mert megsemmisítésünkre törekszenek. Ráadásul, én ezt bizonyítani sem tudom. Azt fogják mondani, üldözési mániám van, illetve irigy vagyok a felsőbb beosztott tehetségére. Olyasmi meg, hogy egy beosztott elvett életével – ha állíthatjuk, hogy a kreativitásból fakadó ötlet is maga az élet, cseppben a tenger – bizonyítson, ami nem rosszabb a halálnál, de azért megfelelőnek sem mondható, nincs. Ezért tehát abból, hogy másokhoz viszonyítva mindenki kisebbség, épp oly botorság volna általánosítani, mint abból, hogy... nos, igen.

Talán egy kicsit messzebből kellene indítanom.

Nagyapám Aradon született, ott is nőtt fel. Mechanikusnak tanult, bár a legkevésbé sem ez volt a vágya. Mérnök szeretett volna lenni, megoldó-ember, feltaláló. Nem tudom pontosan, hogy mit szeretett volna feltalálni, számomra legvalószínűbbnek a nyolcas nélküli hátsó biciklikerek tűnt, legalábbis a legtöbb bosszúságot akkor láttam az arcán, amikor tengeribetegként viselkedő paripámmal megjelentem a műhelyében.

Arad nagyon izgalmas város volt a 20. század elején. A magyar királyság területén azon hét város közé tartozott – Budapest, Sopron, Nagyvárád, Zágráb, Szeged, Temesvár, Pozsony és Pécs mellett –, ahol már 1887-ben közhasznú telefontársaság működött (tudom, hogy Nagyvárád nem tartozik bele a hét városba, de úgy figyeltem meg, hogy az emberek nem igazán veszik észre az ilyen apró csúsztatásokat, az én lelkemnek pedig Ady miatt igen jól esik idesorolni Nagyvárádot). A Maros jobb partján elterülő város lustán és kényelmesen nyújtózkodott. Amit szó szerint kell érteni, mert úgy a megye, mint a város igen hosszúka alakú volt, ezért tűnhetett úgy, hogy lustán nyújtózik, nyúlik el a Maros partján. A nagyapám gyerekkori emlékei szerint nagyon jó volt Aradon élni. Ahogy ő mondta, sehol nem látott egész későbbi életében annyi iparkodó, szorgos embert, mint amennyi Aradon összegyűlt. Nem tudni, mondta mindig, hogy a város tette őket ilyené, egymáshoz hasonlóvá, a közös láz, a munka közös láza, vagy pedig ilyen szorgos *népek* voltak, akik azért költöztek Aradra, mert előrejutást láttak a jó fekvésű városban. És igez lehetett a nagyapámnak, mert sehol másutt nem élt annyi iparos, mint éppen Aradon. Ebbe a számításba azért nem vesszük bele Győrt, Kassát és Pozsonyt. Meg Budapestet.

De Budapestet egyébként sem vesszük semmibe sem bele, mert az mindent tönkretene. Budapest a bűn városa, mondta a nagyapám, és ennyiben is maradtunk. Hiszem, hogy akkor is ennyiben maradunk, ha jóval hosszabb ideig ismerhetem őt. Személyes tapasztalataim vegyesek, ért itt engem jó is, rossz is, egy azonban bizonyos: nem a bűn városa, mert az köztudottan Párizs. Viszont a legagresszívabb és leelégedetlenebb emberek városa. Pontosabban ők vannak többségben, tehát az ő városuk. Biztosan tudják, hogy miért ilyenek, miért választották ezt az attitűdöt, ami engem és a hozzám hasonlókat olyannyira idegenné tesz a szülővárosomban, azonban ez nem fontos. A fontos az, hogy a sok agresszív és elégedetlen ember alapvetően jól megérti egymást, és hát a gyűlölködés éppoly erősen összetartó kötelék tud lenni, mint a szeretet, a megszokás vagy valamely közös cél.

Mostanában nem vagyok önmagam. Nem volna szabad ilyeneket mondanom, gondolnom, éreznem. Nem volna szabad. Mégis olyan jó érzés. Egyszer, talán elsős gimnazista lehettem, elkaptott egy kora nyári zápor. Hirtelen borult el az ég, a mélykék felhők egymás-

ra tornyozódtak, mint egy vidéki ház hálószobájában a libatollas párnák, szinte azt is vártam, hogy kiszakadva fehér pelyhek hullanak majd belőlük, júniusi hóviharra számítottam. A szél úgy söpört végig az utcákon, akár a fergeg, az emberek menekülőre vették, hirtelen kiüresedtek az utcák. Az épületekre lógó súlyos felhőket ide-oda taszigálta a szél, távolabb döngött, Szent Péter lustán arrébb gurított néhány hordót – sose féltem a viharból, legszívesebben kiültem volna a szögletes udvar közepére és bámultam volna felfelé, hátha megpillantok valamit, egy angyalszárnyat, poros sarut, amilyent az imakönyvbe való kis szentképeken láttam, a hozzá tartozó meztelen lábbal, esetleg Szent Péter kövér hatását, amint rengve, remegve tologatja a hordókat.

A kiüresedett utcákon mindent felkapott a szél, egyetlen mozdulattal söpörte tisztára a cigarettacsikkektől, papírfecniktől és emberi izzadságtól szennyes utcákat, rajtam kívül csak a csukódó ablakokból kihajoló, szétnéző, majd boszorkányos gyorsasággal eltűnő fejek voltak emberi lények, olyan érzés volt, mint amikor Freddie Mercury elénekli a *Tavaszi szél*t. Amikor anyám követelésére az unokatestvére – a nagyanyám öccsének a fia – beszerezte a VHS kazettát, mielőtt elküldte volna anyámnak, megnézte a családdal, de senkinek nem jelentett semmit, legalábbis a nagyanyám arcán nem láttam semmiféle érzést, úgy tűnt, Tónin kívül különösebben senkit sem izgat a leginkább nyúlra hasonlító énekes szájából meglepően szép magyarsággal előadott népdal. De akkor, egyedül a kisöprt, tiszta utcán, a fejem búbját súroló mélykék felhők alatt hirtelen belém hasított az emlék, nem is annyira a férfi hangja, inkább a dúdolni kezdő tömeg, ahogy a fehér atlétában vezényelő, leginkább nyúlra hasonlító énekessel együtt dúdolja a „veriszesölsong”-ot.

– Hallod, figyelj csak, hallgasd – mondta nekem Tóni, ez most nekünk a himnuszunk, érted? De nem értettem. Tizenegy éves voltam, Tóniban legjobban az érdekelt, mennyire hasonlított anyámhoz, vannak-e közös vonásaink, szemünk színe, alakja, mélységes, hallgatag barnasága, vagy a lábfejünk, korán bütykösödni kezdő lábfejünk? Meg az izgatott, honnan tudja olyan egyszerűen és jól megoldani a matekpéldákat. Tóni gépészmérnöknek tanult, huszonkét éves volt akkor, anyám huszonnyolc, én tizenegy. A nagyapám már öt éve halott. A nagyanyám ötvenkilenc éves. A rétegelt lemezből készült magas fényű bútorok, nippes és kristálypoharak közé szorított lejátszóból a tévébe, majd onnan a szobába áradó férfihang engem leginkább azért döbbsentett meg, mert ezt a dalt főleg lányok szokták énekelni. Az pedig, hogy nekünk ez volna a himnuszunk, főleg csak nevetséges volt, amint Tóni izgatottsága is. – Biztosan nem ezért engedték be őket – folytatta, biztos, hogy nem számítottak erre! Bambán nézhettem, mert türelmetlenül tette hozzá: hogy még magyarok vagyunk, érted?

Olyan volt bennem azon a kora nyári délutánon egyedül maradván a záporhoz készülődő pesti utcán, olyan érzés volt pontosan, mint lehetett Tóniban, a joghallgatókkal barátkozó Tóniban, akik lenézték ugyan kicsit, mert állítólag azok mindenkit lenéznek, ez természetes, beléjük van kódolva, magyarázta egy-egy közös ebéd alkalmával, megírta már Jókai meg Mikszáth is. Egyszerűen ilyenek, pöcsök. Na, kisfiam, hördült fel az édesanyja, az apja pedig, Józsi bácsi, nagyanyám öccse, felülemelkedve a valóban undorító szó használatán, azt mondta: márpedig ebből le kell vetköződni, különben sose jutunk előrébb. Mint ahogy nem a császári rendelet volt a bűnös, amelyik kimondta, hogy zsidók tarthatnak keresztény cselédeket, már miért ne tehetnék, hanem az a bűnös, aki nem akar többet cselédsorsnál a gyerekének, úgy a sok urambátyámozásról is le kell majd szokni, akár milyen formája is van. Ha jól értettem az író urakat. És mindketten bólintottak. Józsi bácsi tizennégy évesen ludovikás volt, ha rákérdeztem a furcsaságokra, arra, amiket mondott, mindig ezt válaszolták. Ha nagyon nem maradtam nyugton, akkor hozzátették: ott szoktatták rá az olvasásra. Ezt már jobban értettem. Olvasni én is szerettem nagyon.

A szél hátán bekúszott hozzám az emlék, Freddie Mercury tiszta hangja, ha nem is, mint egy himnusz, mert az mégiscsak egy van, de talán mint egy zsoldár, felkínálkozó találkozás. Nagyon jó érzés volt. Levettem a szandálom, mezítláb csattogtam hazafelé a rám zúduló esőben, egyes-egyedül az utcán. Itt-ott, a kapualjakban emberek préselődtek egymáshoz, talán szóltak is, de én nem hallottam semmit, csattogott a talpam az aszfalthoz, zúgott bennem egy leginkább nyúlra hasonlító énekes hangja, és ahogy vezénylete alatt

szétáradt a tömeg dúdoló hangja a stadionban, úgy áradt szét bennem a város, ahol élek. Nagyon jó érzés volt.

A Vásárcsarnok egy közös cél.

Elég is ennyi, azzal a gyönyörű híddal.

Aradon iparosok éltek. Nem csak iparosok, hiszen erős katonaság állomásozott ott, de belőlük nagyon sok volt. Iparosnak neveztük mi azokat is, akik gyárban dolgoztak, de szakmunkások voltak, mert sokuknak hozta úgy az élet, hogy amit a gyárban elsajátítottak, azt később saját műhelycskében – mint a nagyapám, bár odáig nagyon hosszú volt az út –, kamatoztatták, de nem csak ezért. Hanem azért is, mert volt egy óriási különbség az iparos és a gyári munkás között: utóbbi mindig szocialista érzelmű volt, előbbi meg nem. Azt nem tudnám behatárolni, hogy milyenek voltak a szakmunkások, iparosok és kereskedők, fodrászok és borbélyok, suszterek és pékek, de az biztos, hogy nem vörös érzelműek. Volt egy elég hosszúra nyúlt időszak, amikor alapvetően fasisztáknak nevezték őket. Ami végül is logikus definíció a definiáló távlata felől. Mint hónapokkal később megállapítottam magamban, ebben a Hangyának lehetett komoly szerepe. Pontosabban: annak a rendeletnek, amely szerint minden helyhatóságnak listát kellett összeállítania az iparosokról. Számba kellett őket vennie. Ezzel biztos nem is volt különösebb baj, mert folyton számba vesznek, ide-oda sorolnak bennünket az életünk folyamán, nemdohányzó/dohányzó, normális/túlsúlyos, liberális/diktatórikus, és mindig csak az egyik van rendjén, de hogy melyik, azt egyrészt a számba vevő és ide-oda soroló dönti el, másrészt a nagy trendek, divatok, örületek, amik szántják a világot.

Most is van sorolás, magam is hallottam a minisztérium örökké suttogásoktól terhes folyosójának egyik benyílójában, ahol két hokedli és egy viaszkosvászonnal letakart kecskelábú asztal mellett kávéznak a bátrabbak, engem hová sorolnak. Ez még akkor volt, amikor gyermekien hittem abban, hogy Szabó Magda lehet belőlem, nem is vettem különösebben magamra.

A helyhatóságoknak valószínűleg azért kellett összeállítaniuk az iparosok listáját, mert ilyesfajta kimutatásokra szükség van, normális ember számára fel nem fogható okokból, amelyeket azonban a statisztikusok, szociológusok és történészek nagyra értékelnek, azonban tovább is kellett menniük, ki kellett számítaniuk, hogy az összes iparigazolvány hány százaléka van zsidók kezén.

Ekkor a nagyapám már régen nem Aradon élt, mivel 1919-ben gyerekkori jó barátja, Jermann Pál után ment, aki még 1918-ban Budapestre érkezett. Ott is ragadtak jó hosszú időre, a hátralévő életükre. Már ami nagyapámat illeti. Ami pedig Jermann Pált, az különös, de unalomig ismert történet.

Roszsabb dolog Araddal nem történhetett, mint ami 1918 után bekövetkezett. A vértanúkat ebbe nem számítom bele, mert a vértanúkat semmilyen számításba nem kalkuláljuk. 1849. október 6-át tehát számításon kívül hagyva, az aradiak mindegyike, de éppen minden aradi, legalábbis a nagyapám szerint így volt, vagyis a magyarok mellett a szerbek, a románok és a németek is úgy gondolták, annál nagyobb baj, mint hogy őket elcsatolhatják a hazától, nem történhet.

Nagy remegések és nagy nevetések korszaka volt az.

Amikor például a román követnek, aki ultimátumát átadva nem kevesebbet követelt annál, mint hogy a román legyen a magyar király is, mint volt az régebben az Osztrák–Magyar Monarchiában a magyarok és osztrákok között, akkor Aradon széles szájjal, igaz, remegve, de széles szájjal kacagva mesélték, miképpen küldték ezt a követet a pokolba. A pokolba küldték a követet, ezt mondták az emberek, és még bíztak abban – miképpen is lehetne ezt érzékletesen megfogalmazni: helyén marad a Szabadság-szobor. Persze könnyű innen beszélni, amikor tudjuk, hogy 1925-ben a román hatalom elbontotta, könnyű

azt mondani, hogy abban bíztak volna az aradiak, hogy ez, hogy ilyesmi nem következik be, hiszen erre semmiféle bizonyíték nincs, joggal lehetne ezt amolyan belemagyarázásnak tekinteni, mint mondjuk azt, hogy az egész tragédiába fulladó cécónak a vörösök voltak az okai, de hát egyrészt a történelem igazságtalanul általánosít, másrészt Aradon valóban a szabadság igazi jelképe volt az aradi vértanúk tiszteletére emelt Szabadság-szobor, és ebben minden aradi egyetértett, a románok és a szerbek is, ebben a kérdésben a hely szelleme felülírt mindent. És a hely szelleme azt diktálta, sulykolta bele az aradiakba, hogy hősök voltak azok, akiket kivégeztek. Lehet, hogy ellenségek is voltak, de vértanúk lettek. Ettől a haynauai perctől volt tehát számítható az aradi együvé tartozás. Logikus gondolatnak tűnik azt feltételezni, amit nagyapám állított: hogy féltették a Szabadság-szobrot. Akár az életüket. És ebben a folyamatban mind egyek voltak. Az iparosok és a gyári munkások is, akik pedig végletes politikai különbségek hordozói voltak vagy azzá váltak az elkövetkező néhány évtizedben. De akkor és ott, 1918 és 1919 hónapjai alatt egyek voltak, azt érezték, hogy nem veszhet el a Weitzer-felé vagon és gépgyár, a Neumann-féle szeszfinomító és élesztőgyár, a textil-, az ecet-, a likőr- és gázgyár, az autójavító, a szalmaanyaggyár, az asztalosműhelyek, a pékségek, a cipészetek és pálinkafőzdék.

Együtt volt a szeszfőzdés (mezőgazdasági és ipari) és a pálinkafőzdés. A zsidó vagyón és a kisgazda vállalkozó talán először és utoljára közös érzelmi metszetben létezett, azonos oldalon állt. Ez olyan metszete volt a társadalomnak, ami később sohasem ismétlődött meg a nagyapám szerint, talán 1956-ban pillanatokra. De alapjában egyedi pillanat volt, nagyapám szerint csakis Aradon lehetett megélni. Vagyis kétszer, egyszer, sohasem. Az aradi Szabadság-szobor, a szobor alsó körívében látható aradi vértanúk domborművel azonban mély, vérszagú, bűzös tapasztalat birtokába kerültek. Emlékeztette őket arra, amire 1848/49 után aztán soha többet nem került sor, és ami annak ellenére, hogy mély, vérszagú és bűzös tapasztalat volt, a legnagyobb is volt, ami különböző meggyőződésű, felekezeti, anyanyelvű és elköteleződésű embereket összekapcsolhatott. Ha valaki azt hinné, holmiféle *ligát* idéző, csipketerítő-horgolásba torkolló fellengzős mondat volna ez, az olvassa el Haynau tábornok kiáltványát: „Fegyver vagy lőszer eltitkolása a környülállások szerint hadtörvényi vagy rögtönítéleti bíróság által tárgyalatik. [...] 7. §. Olly zsidóközségek, mellyek tagjai a pártütő kormány által elkobzott valamelly jószágot magokévé tesznek, a jószág visszaszolgáltatásán kívül, érzékeny pénzbeli büntetés alá esnek. Illyetén büntetéssel fenytetik a zsidóközség azon esetben is, ha tagjai a pártütőknek kémekül szolgáltak, vagy azok ügyét bármi módon előmozdították.”

A családom minden ága, így az aradi is, katolikus. Generációkba nevelték bele a megbocsájtás nehéz, de kötelező érzését. Emiatt nem állhatom meg, hogy ne mondjam ki, talán túlzás volt Haynaut – tévedésből – élve eltemetni. De meg kell vallanom, vannak pillanatok, amikor irigylem azokat, akiknek nem a megbocsátás, hanem a szemet szemért az irányadó. És akkor, azokban a pillanatokban viszont kevésnek érzem, hogy élve temették el. De legalábbis tudni szeretném, hány napot, órát, percet szenvedett a föld alatt.

Nagyanyám szerint – aki gyakran el akarta hagyni a nagyapámat, különösen, amikor túl sok időt töltött kocsmái sportok gyakorlásával, amelyek közé a biliárd sorolható leginkább – nagy kár, hogy az ember valaminek születik és nem valamivé lesz. Ezért aztán nem válthat hitet. Mert ha válthatna, akkor válthatna.

Nem jártam utána annak, hogy is van ez. Elfogadtam nagyanyai zsörtölődésként, amire nem kell túl sokat adni, nem is kell rá odafigyelni. Hiszen a világ mozgása éppen azt mutatja, éppen azt bizonyítja, hogy nincs igaza, az emberek nem születnek valaminek, hanem lesznek valamivé, különben miképpen fordulhatna elő, hogy Amerika egyik szigorú déli államában született világhírű színész buddhista legyen.

Ezt soha nem említettem a nagyanyámnak, aki mindaddig, míg haragba nem került Istennel, hetente három alkalommal ült be a Belvárosi Ferences Templomba. Vagyis nyolcvanhat éves koráig.

Én is mindig oda megyek be. Még sohasem fordult elő, hogy a cserepes virágokkal borított kápolnák előtti padosorokban ne ült volna valaki, ne ültek volna számosan. A bal oldalon lévő falat beborítják a hálát és köszönetet kifejező kicsiny márványtablák. Általában csak ennyi: „köszönöm Szűzanya. 1961. P. E.” De vannak köztük olyanok is, amelyekből sorsok bontakoznak ki, családok sorsa. Kényszerű elválások és csodálatos gyógyulások története. Nem is fontos az, hogy mi, inkább a végtelenség és a vég nélküliség szinte kézzel fogható jelenléte a csodálatos, ami a legnehezebb időkben is bizonyosan erőt ad. Nem tudhatom. A belenyugvás és a megnyugvás nem ugyanazt jelenti, talán ki is zárja egymást, de a hideg, visszafogott ferences csöndben kiegyenlítődik, finom észrevétlenséggel összefonódik a kettő.

Nem emlékszem, miért éppen a ferencesek templomát választotta a nagyanyám, a bajoros szigorúságú, engesztelhetetlenül kizárólagos lélek – őt az Isten is annak teremtette, aminek tanult, tanítónőnek –, miért éppen a ferenceseket választotta, miért abban találta meg „életének kifejezését és cselekedeteinek zsinórmértékét”, mint Assisi Szent Ferenc az Evangéliumban. Kettejük között nyilvánvaló különbség volt, hogy a nagyanyám – a neve ellenére – szenvedett, Szent Ferenc pedig boldog volt. Igaz, metszéspontjuk is ebből fakadhatott: örömeiket lelték benne.

Amikor idősebb Antall József cselekedetének emlékére emléktábla került templomunk falára, azt is helyesléssel, megnyugvással vette tudomásul, aki életet ment, azt különös tisztelet illeti, hajtogatta. Semmi nem ment meg bennünket attól, hogy a lelkünket ne mérgezze bosszú, harag és gyűlölködés, semmi nem ment meg bennünket attól, hogy megmeneküljünk a megbocsátás és befogadás képességének elvesztésétől, csak a különös tisztelet, ez tesz bennünket különbbé. Aki elvesztette Jézust, amikor meglelhetette volna, az elvesztette a megbocsátás és befogadás képességét is.

Nem akartam erről vitatkozni. Euklidész kollégája általi közvetítéssel híressé tett bonmot szerint van úgy, hogy csúcsforgalom van a damaszkuszi úton. És akkor nincs hova állni. Természetesen, neveltetésem okán én egész lényemmel tiltakoztam az ellen, hogy a magát lélekben tizenötmillió magyarnak valló politikust, cselekedeteit, apjának cselekedeteit gyalázzák. Hiszen magam is onnan származom, ahol most is sokan élnek a tizenötmillióból – vagy ahányan maradtunk, azok közül sokan. Különösen visszatetszőnek találtam a halála előtt egy nappal adott jutalmat, állami kitüntetést. Nincs annak magyarázata, ha ennyire kifordul magából egy nemzet, már megint, mondta a nagyanyám. A nagyapád szerint utoljára 1918-ban Aradon érezték az emberek, hogy együvé tartoznak az országon belül, amit persze nem maguknak, hanem az aradi vértanúknak köszönhettek, de akkor is, érezték valamit.

Erről sem akartam vitatkozni. Hiszen amikor állami kitüntetéssel szerettek volna foltot varrni a – szimbolikusan, csak a sajtó által – szétszaggatott pizsamában haldokló emberre, akkor talán azzal a folttal mást is össze akartak volna varrni, azt pedig, hogy meddig él a másik ember, senki nem tudhatja.

A templomban üldögélek. Az építéséhez szükséges vízhez fúrt kút körül mindig kéregetők, koldusok vannak, sohasem adok nekik pénzt, mert nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy a lelkiismeretemre akarnak hatni, hogy azért ülnek a templomok bejárata előtt a koldusok, mert számítanak arra, azzal kalkulálnak, hogy az imádkozó ember védtelenebb, nyitottabb, adakozóbb. Alalmaznát egyébként sem szoktam adni. A zenészeknek adok, minimum négyszáz forintot, amióta van fém kétszázás. És elveszem a hirdetések, jövet-menet, kétszer, ha kell, akár háromszor is, olyan, mintha kezét fognánk, bólintanak is néha, nyugtázzák, nyugtázom.

A templomban üldögélek, nehezen tudom rászanni magam az indulásra. Nem csak a kilépést követő, rám rontó szagok miatt, a feltúrt tér látványa miatt, az egyébként sem érdekel, én egy másik teret látok, olyant, amit nem szel ketté városi autópálya. Évek óta függ irodai asztalom fölött egy régi fénykép, a Nemzeti Múzeumban vettem: A Kígyó (Ferenciek) tér a Klotild-palotákkal és az épülő Erzsébet híddal, 1902. Erdélyi Mór fel-

vétele. Abban az évben született a nagyapám Aradon, a rácvárosi Kis Molnár utca 9 alatt. Azért tudom magam nehezen rászánni az indulásra, mert folyton a nagyanyám mondatai járnak az eszemben.

Amióta haragba került Istennel és nem jár templomba, azóta én járok helyette is. Nem beszélünk erről, viszont emiatt sokat töröm rajta a fejem. Akaratlanul fel-felidéződnek epizódok, mondatok, jelenetek. Olyan jelenetek, amelyeknek tanúja sem lehettem, hiszen a nagyapám már több mint harminc éve halott, ezeket a jeleneteket biztosan a nagyanyám mesélte nekem úgy, ahogyan a nagyapám mesélhette neki.

Arról, hogy a nagyapám kocsmába is járt. Nem ivott, de biliárdozott. Ivott is. A történetek rétegeit a szeretet különös módon temeti maga alá, ássa elő. Nincs hazugabb és őszintébb régész a szeretetnél. És azt mondja, mormolja, zsörtölődik a nagyanyám, hogy nagy kár, hogy az ember valaminek születik és nem valamivé lesz. Ezért aztán nem válthat hitet. Mert ha válthatna, akkor válthatna.

Azért nem tudok elindulni, mert azt érzem, hogy ez hazugság. Éppen olyan erővel érzem, mint ahogy biztosan tudom, kegyetlen dolog nem ismerni a megbocsátást. Ebből a szempontból nincs átjárás. És akkor két dolog van egyszerre, ami lehetetlen. Ez nem olyasmi, mint egy híres, bár nem jelentős színész buddhista volta. Egyébként a színészek, de legalábbis egy, az egyik legnagyobb, rendkívül jelentős szerepet játszott a családom életében. Talán majd azt is elmesélem, miképpen.

Nemrégiben kórházban kellett töltenem néhány napot. Erről nem szívesen beszélek, nem is szeretek rágondolni, bár azt hiszem, egy *jel* volt, figyelmeztető jel, hogy tennem kell azért, amit akarok. De legelőbb el kell döntenem, mit is akarok. Én csak úgy vártam, hogy a dolgok majd alakulnak, ahogyan ez mindenki életében megtörténik. Nem zavart, hogy az enyémben szinte semmi nem történik. Az altatástól hánytam. A fejem nem emeltem fel, nem is bírtam volna, olyan nehéz volt, oldalra fordultam és az arcomhoz illesztett műanyag vesetábla hánytam. Anyámra gondoltam. Ébredés után, a testem rázó hányásrohamok között anyámra gondoltam, arra, hogy talán őmiatta lettem ilyen ráérős az életemmel. Bár elképzelhetetlennek tartottam, hogy odaadjam valakinek a gyereket, mondjuk anyámnak, ahogyan ő tette velem. Ettől nevezhetnékem támadt, hiszen én semmiképpen sem adhatnám neki az újszülött babámat, mert ahhoz egyrészt utána kellene mennem Triesztbe, másrészt ki kellene nyújtania a karját, hogy beléhelyezhessem a kisbabát. És e kettő közül egyik dolgot sem tudtam elképzelni. Hetekkel később, amikor foszlányokban újra felmerültek bennem ezek a gondolatok, azzal hessegettem el őket, hogy az altatástól kómásan, félálomban jutottak csak eszembe ezek a butaságok. Mármost az, hogy én tulajdonképpen nem akarok gyereket. És hogy a figyelmeztetés, az intő jel, a műtéli (rutin)beavatkozás nem arra volt *jel*, hogy tegyek azért, amit akarok, sem nem arra, hogy eldöntsem, mit is akarok, hanem arra, hogy belássam, mi az, amit nem akarok. Én nagyon szeretem az édesanyámat, ezen semmit nem változtat az a tény, hogy a nagyszüleim, pontosabban: a nagyanyám nevelt fel, hiszen mégsem volt várható, hogy egy gyerek neveljen egy gyereket. Emlékszem, amikor megtudtam, hogy az autóbusz azért olyan hatalmas jármű, mert azzal utaznak az emberek, ahányszor csak megpillantottam egy autóbust, mindig megdobbant a szívem: talán ezzel utazik hozzám az anyukám. És vártam, hogy leszálljon, libbenjen a lépcsőn, mert libbenős járása volt, hallottam, amikor a nagyanyám és a sógornője, a Tóni édesanyja erről beszélgetnek. A Tóni anyám unokaöccse volt, de úgy nőttünk fel, mintha én lettem volna az ő unokahúga. Ő mesélt anyámról, ha nagyon szépen kértem. Egyszer, cserébe azért, hogy öt percet beszéljen anyámról, arról, hogy milyen volt kislánykorában, örökbe oda kellett adnom a klikk-klakkomat, amit pedig anyám küldött egy apró, égig pattanó, rettentően tarka mintás gumilabda társaságá-

ban. Az aprócska gumilabdát is odaadtam volna egy másik történetért, csak már előtte elvesztettem. A fiúk különben teljesen meg voltak örülve a klikk-klakkért, az osztálytársaim sorban álltak előttem, hogy néhány percre a kezükbe adjam. Nem értettem, miért akkora gyönyörűség az általában sikertelen igyekezet, hogy a két zsinórt összefogó műanyag hurokba dugott középső ujjukkal le-föl mozgatva, rettenetesen rövid és gyors mozdulatokat téve összekoccintsák a zsinór végén lévő két műanyag golyót – erről a hangról kapta a nevét a játék, klikk-klakk, klikk-klakk, mondjuk ennyi volt általában, kettő után ritkán sikerült nekik többször, viszont a Tóninak jól ment, akár egy percen keresztül is sikerült csattogatnia a játékot. Azt mondta nekem, egy fiúnak ezeket a mozdulatokat nagyon jól meg kell tanulnia, és eléggé furcsán röhögött hozzá. Olyan lett a tekintete, amilyenek én nem ismertem. Emiatt arra gondoltam, hogy anyám sokkal jobban ért a fiúkhöz, mint a lányokhoz. És talán, ha fiúnak születek, másként alakulnak a dolgok. Akkoriban esténként azzal próbálkoztam az esti ima után, hogy kértem Istent, adjon nekem egy jelet, amiből megtudom, vajon magával vitt volna, ha fiú vagyok. Napközben mindent értelmezni próbáltam, ha leesett egy szobanövény levele, az azt jelentette, hogy nem vitt volna magával semmiképpen, ha váratlanul sikerült tesi órán átugranom a bakot, akkor pedig már-már arra mertem gondolni, eljön értem. Borzasztó időszak volt, mindig fáradt voltam, szétszórt, nem tudtam összpontosítani semmire, csak a jeleket figyeltem és értelmeztem, meg a csodatételekről kerestem olvasnivalót az *Új Emberben*, képes voltam egész délutánokat a régi számok lapozgatásával tölteni, hogy arról olvashassak, hogyan küldött Isten jelet, hogyan adott választ a neki feltett kérdésekre.

Akkor még nem tudtam, hogy az erő, az ima ereje az elfogadáshoz kell. Néhány hét alatt igencsak lefogytam, sápadttá váltam, a halántékomon és a karomon úgy futottak a kék erek, mint az iskolai atlaszban a vízrajzi térképen az országot behálózó folyók, folyócskák. A nagyanyám elvitt az orvoshoz, de mivel nem tudtam kellőképpen figyelni a kérdésekre, a vérképem és a vizeleteredményem pedig semmi bajt nem mutatott ki, végül beszélgetésekre kellett járnom, hogy megállapítsák, mitől is vagyok olyan, amilyen. Pedig soha nem éreztem jobban magam, lázban égtem, mint egy apacs indián, ha nyomokat olvas. Gojko Mitić, magyar hangja Juhász Jácint. Csak az estét vártam, hogy imámat követően, félálomban, amikor már nehezülnek a zajok, és a nagymama egészen lehalkítja a tévét, újra és újra megkérjem az Istent, küldjön nekem jelet, amiből megtudom az igazat. Végül megkérdeztem az idős Károly atyát, akinek a helyére egy-két évvel később András atya érkezett, van-e értelme annak, hogy várjam az isteni jelet, ha valami nagyon fontos dologban szeretném tudni, hányadán állok. Károly atya azt mondta, elegendő, ha minden este imádkozom és jól alszom, mert attól fogok nagyra nőni. Az pedig, hogy nagyra nőjek és egészséges legyek, azért fontos, mert nem tudhatom, mikor fog megérkezni Isten válasza a kérdéseimre. Készen kell állnom arra, hogy meghalljam, megértsem. Megígértette velem, hogy így lesz. Megígértette velem azt is, hogy nem fogom buta gyerek módjára a hétköznapi eseményekben keresni az isteni választ kérdéseimre. Hanem, mint ahogyan az egy okos, talpraesett kislányhoz illik, a feladataimmal törődök, hogy örömet szerezsek a nagyanyámnak és anyámnak, aki a távolban minden nap gondol rám. Valami azt súgta, ha nem teszek úgy, ahogyan Károly atya mondja, ha nem fogadom meg a tanácsát, nagy bajba kerülhetek. Pont olyanba, mint az első ovis szereplésem után, amikor levetettem magam a földre, mert nem engedte meg a nagyanyám, hogy rálépjek az összes repedésre, ami a járda testét csíkozta. Bár akkor még valóban kis buta pisis voltam. Megijedhettem attól a sok embertől, akik előtt el kellett szavalnom a *Füstbement terv* című verset. Rengetegszer rengeteg szülő volt ott.

Az intenzív osztályon súlyos a csönd, nagy a figyelem, amikor alábbhagy a hullámokban érkező hányinger, a nővér elveszi az arcom mellől a vesetálat, megtörölgeti a homlokom, a kiürített vesetálat visszateszi, én meg bámulom szódtlanul a plafont. Nagyon hálás vagyok, hogy csak egy semmiség miatt kell itt lennem. Ahogy abból a furcsa félálomból kezdek magamhoz térni, a fejemben anyám arca és a klikk-klakk hangja helyébe Tóni vigyorgása kerül, nahát, hogy ennyi éven át nem gondoltam erre. A gyorsan rebbenő mozdulatok, amelyekkel Tóni egymáshoz ütötte a két műanyag golyót, pontosan ugyanolyanok, mint amelyeket én is ismerek, de soha meg nem gyónnám.

Az osztályon hatan voltunk a kórteremben. Az ágyak egymással szemben álltak, az ajtó melletti falra volt felerősítve a televízió, mintha csak a józsefvárosi piac környékén töltenénk az időt valami kávézóban. A szobatársaim nehezen tudtak megegyezni arról, kinél legyen a távirányító, és mit nézzenek a tévében. Én nem vettem részt a vitákban, kereszt-rejtvényt fejtettem. Úgy készültem, hogy három napot töltök a kórházban, az idő alatt el akartam olvasni Ford Madox Fordtól *A jó katona* című regényt, de nem tudtam rá odafigyelni a folytonos karattyolástól. Viszont a Füles nagyon jól jött. Órákon át törtem a fejem, leginkább úgy dolgoztam, hogy a képet bámulva kitaláltam a vicc poénját, beleírtam a rózsaszín vagy sárga kockákba, majd megfejtettem a meghatározásokat. Mindig is így csináltam. Közben a nők trécseltek. Sok kétértelmű utalást tettek. És hozzá röhögtek. Nagyon furcsa volt, azt hittem, ilyent csak a férfiak szoktak csinálni, ők is csak a katona-ság alatt, amikor nem látnak nőt. Arra nem gondoltam volna soha, hogy a ginekológián a nők a szexről tárgyalnak, mégpedig ilyen egyértelműséggel. Tanácsokat kértek és adtak. Volt, akinek valami hálót erősítettek fel, annak azt a tanácsot adták, hogy máris készüljön az újabb beavatkozásra, ha ilyen vastkos és nagy nyomású a férje csöve. Senki nem volt nagyon-nagyon beteg, azokat másik osztályon kezelték. Amikor a nővérkéek megérkeztek a lázmérővel, tovább folyt a malackodás. A vérnyomásmérő emelkedő pumpája szintén megjegyzésekre adott lehetőséget. És közben egyfolytában ment a tévé. Három előadott házastársi ágyjelenet között megvehettünk volna kilenc pároló edényt, két reszelő-szettet, egy fehér, fekete és bézs színű Ahh Bra alakformáló melltartót, amely tökéletesen illeszkedik. Később jöttek a betelefonálás játékok, lüktetett a fejem. Közben folyamatosan azon ment a háborúskodás, mit „nézzünk” estére. Annyiban érdekes volt a hangulat, hogy nem volt teljesen jellemző. Úgy értem, volt azokban a nőkben segíteni akarás, odafigyelés. Nem olyan volt, mint a buszon vagy a villamoson, nem olyan volt, mint a CBA-ban a hentespultnál vagy a háziorvosi rendelőben sorakozva, amikor egy másodperc is elég ahhoz, hogy egymás torkának ugorjanak. Úgy látszik, a nemzetünkre az a jellemző, hogy folyamatosan elégedetlen és agresszív, kivéve a szélsőséges helyzeteket, amilyenek a forradalmak, időjárási katasztrófák és kórházi szobák.

Ebédidő lehetett, amikor egyikőjüknek eszébe jutott, hogy „ma este a Szulejmán lesz”. Ettől hirtelen mindenki izgatottá vált, nem volt kérdéses, hogy mit „nézünk” estére. A szobában ketten voltunk, akiknek fogalmuk sem volt erről a Szulejmán nevű szív- és világtiprót bemutató sorozatról. Én nem igazán számítottam, mert a Füles mögé bújva tüntetőleg kizártam magam. Hilda néni viszont, egy magas, szikár, sovány, izgága, hetvennégy éves asszony, mutatott némi érdeklődést. A többiek ennek meg is örültek, nem csak azért, mert mint aranyos kis libák, egymás szavába vágva adhattak elő a sorozatnak és magának Szulejmánnak a nagyszerűségéről, de azért is, mert Hilda néniért mindannyian aggódtunk, neki valóban iparkodott mindenki gondját viselni. Az történt ugyanis, hogy az intenzív osztályon, miután fölébredt, nem látott maga körül senkit, a másik három ágyban fekvő nőt hiába szólongatta, hát kapta magát és felugrott, mert úgy érezte, pisilnie kell. A maga svábos határozottságával, amiben kétszáz év asszonyainak paraszti birtokot irányító macacssága halmozódott fel, nem törődve a szeméremdombjától a gyomorközépig tartó hosszanti vágással, amit alig egy órája varrtak össze, az aldatástól kábán, a vizeletkatétterről és a draineokról sem véve tudomást, felugrott és elindult a mosdó felé. Úgy vágódott el egész hosszában, és úgy nyílt ketté a hasán a seb, mint ahogy augusztusi délutánon reped ketté a görögdinnye. Iszonyú rohangálás támadt – így mesélték az asszonyok a kórházi folyosón, miután elcsoszogott mellettük égnek meredő szürke üstökével a kemény, sváb öregasszony –, a nővérek a beleit iparkodtak visszatuszkolni a helyükre, a néni orvosa, aki éppen benézett az osztályra, hogy ellenőrizze a betegét, mielőtt hazamegy, döbbenet szembesült a látvánnyal. Így esett meg, hogy Hilda nénit kétszer műtötték. A sebet újra összeöltötték, de kapcsokat is tettek bele. A fájdalom nyilván semmit nem jelentett neki, a mozdulat nehézsége, amivel a legkisebb kísérlet járhatott, hogy megpróbáljon felülni, a köhögés, tüsszögés, orrfújás okozta kínról ne is beszéljünk. Hilda néni akkor már harmadik hete időzött abban a kórteremben, a folyamatosan felszakadó és vérző sebet naponta fertőtlenítették, öreg testén vidám patakokban folyt a povidon-jód, miközben a műveletet végző két nővér legtöbbször méltatlankodó szótlanlansággal nyomkodta a tufpért a hosszan kí-

győző, fel-felszakadó, alig gyógyuló forradásba. A péanfógo kegyetlenek tűnő hidegséggel csillogott a fehér neonfényben. Annyi antibiotikumot nyomtak belé, amennyi egy vízilónak is sok lett volna. Az intenzív padlójával találkozó belek okozta fertőzés nagyon lassan múlt. A fájdalom enyhítésére az infúzióhoz mindig hozzáadtak fájdalomcsillapítót is, így aztán Hilda néni a napok és éjszakák jó részét félálomban töltötte. Mire én megérkeztem, addigra több időt töltött ébren, de még mindig az volt a „menet”, hogy a beszélgetés, a mondat közepén egyszer csak elaludt, a feje oldalra billent, és nyugodt horkolásba kezdett. Nem volt biztos abban, hogy meg fogják menteni az életét, ettől időnként nyugós volt, időnként agresszív. Belőle így tört ki a félelem. Ezen a napon már igazán jól érezte magát, a vizitet követően visszalépett az orvosa és a takaróba burkolt lábfeje téve a kezét azt mondta neki, ha minden jól alakul, akkor a jövő héten hazaengedik. Hilda néni égnek meredő ősz üstökét mindkét kezével igazgatva bólogatott, nem hálásan, inkább úgy, mint egy őrmester, aki elfogadón hallgatja a tiszt győzelmi jelentését, bólogatása azonban nem csak az egyetértést fejezi ki, hanem azt a fontos, ám kimondásra szinte sohasem kerülő tény, hogy mindez nélküle nem sikerült volna.

Hilda nénit feldobta a hír, hogy talán hazamehet a jövő héten, emiatt aztán sokkal több nyitottságot mutatott a többiek iránt, mint amennyi belőle egyébként fakadna. De mikor lesz az a Szulejmán? – kérdezte immár harmadszor Hilda néni. A kislibákat idéző gondtalan fecsegés iránya elterelődött Hilda néniről, majd szólunk estére, amikor kezdődik, mondták a nők és rátértek arra, ami igazán fontos, a Szulejmánt alakító színész sármoságának ecsetelésére, a gyönyörű viseletekre, mint kiderült, a ragyogó kelmékből készült ruhákat mindegyikük szívesen viselné, különösen, ha egy Szulejmán is járna hozzá. Dévaj kacagásuk betöltötte a levegőt.

A délután folyamán Hilda néni is be-bekapcsolódott a beszélgetésbe, a vérnyomását mérő nővéreket is megkérdezte, várják-e a Szulejmánt. Várták.

Hilda néni szunyókált, amikor kezdődött a sorozat. Mivel határozottan erősítettek a hangerőn, felriadt és nézni kezdte, de – miként hangsúlyozta – csakis az érdeklő, melyik a Szulejmán. A fájdalomcsillapítók hatottak, Hilda néni finom határozottsággal horkolt, időnként felriadva. Olyankor megkérdezte: ez a Szulejmán? De nem volt szerencséje, mert amikor kérdezte, mindig a pasa volt a képernyőn, az Ibrahim. Nem, mondták neki alig titkolt ingerültséggel, ez Ibrahim, a pasa. A reklámok úgy szabdalták a sorozat testét és a nők lelkét, mint Szulejmán megannyi katonája a gyaur magyar kutyákat Zimonytól Mohácsig és tovább, kisebb-nagyobb megszakításokkal, negyven éven keresztül. A legizgalmasabb pillanatban kivágódott az ajtó, végigcikázott a szobán a neonfény és úgy is maradt, hidegségével ráborulva a kórteremre. A szakállas főorvos érkezett váratlan szemlére. Hilda néni, miután álomittas tekintetét a főorvosra emelte, rémült örömmel kiáltott fel: Úristen, a Szulejmán!

Talán ez volt a *jel*. Nem tudom. De megértettem, hogy titkon vagy máshogy, de mindenki arra vágyik, hogy leigázzák. A testét is, a lelkét is.

Attól tartok, mindennek semmi köze mindehhez.

Néhány héttel ezelőtt, amikor gyanútlanul bemasíroztam a hétfő reggeli koordinációra, a felsőbb beosztott, vagyis olyasvalaki, aki elméletileg és gyakorlatilag rangban és beosztásban felettem áll, akivel tudjuk és kölcsönösen elfogadjuk – ezáltal lehet kiváló kollegiális és szinte baráti a viszonyrendszerünk – ennek bonyolult és meg nem fogalmazható okait, előadta az ötletemet a felső beosztottnak.

Először nem hittem a fülemnek. A vér az arcomba szökött, jól ismert sarkosságom – aminek oka az intellektusommal járó, naivitással párosuló nyitottság, mondhatnám, átverték nem egyszer, ezért alakult ki bennem, mintegy védekezésül ez a durvaságnak is nevezhető sarkosság, sarkosságom az Achilles-sarkam – cserbenhagyott, csak ámultam cék-

lavörös fejjel, aztán könnyek toltak a szemembe és kimentem a vécébe, kibotorkáltam, hogy megnyugodjak.

De nem tudok, képtelen vagyok megnyugodni. Felborult az életem. És nem azért, mert várhatólag nem fogok előrébb jutni a ranglétrán, minisztériumi beosztottként természetesen ez sem mindegy, hanem azért, mert olyasvalaki tette ezt velem, aki a harcostársam. És ez alapjaiban rengette meg a hitemet, az értékrendemet.

Eddig sem voltam vak. De mint mindenki, aki tartozik valahová, a hibákkal együtt tekint az egészszre. Ez most sem változott. Azonban egy olyan ember, olyan kollegina tette ezt velem, akivel harcostársak voltunk, akiben megbíztam, akiről azt hittem, ugyanazért az ügyért teszünk. Egy minisztériumban sokféle ember dolgozik, nem az ideológiai hovatartozásuk, hanem a szaktudásuk alapján válogatják ki őket. De azért mindenki tudja, ki hova is tartozik. Ez így működik. Amikor kormányváltások történnek, a beosztottak általában maradnak, amiként a felsőbb és még felsőbb beosztottak is. Szükség van a munkájukra a gördülékenység, a folyamatosság miatt. Meg persze újak is jönnek, sok új beosztott érkezik, akinek különben nem volna kenyere. Így működik a rendszer. Nagyon nehéz bekerülni, nekem is alig sikerült. De amikor sikerült, és ráadásul akkor, amikor a meggyőződésem szerint alakult az ország sorsa, nagy volt bennem a megelégedettség. Különös ajándék volt a csapat, ahol olyanok is voltak, akikkel ugyanoda tartozunk.

Éppen ezért érzem ámulásnak azt, ami történt. Miközben tisztában vagyok azzal, hogy egy hétköznapi ügyből, olyanból, ami bizonyára már ezerszer is megtörtént velem, egy bolhából csinálom az elefántot. Ha megbeszélhetném a nagyanyámmal, talán könnyítene a lelke, de ő mostanában csak Istennel perlekedik. ■ ■ ■

■ ■ ■
Lovas Ildikó (1967): író. Az itt közölt részlet megjelenés előtt álló regényéből való. Legutóbbi kötete: *A kis kavics* (Kalligram, 2010).